

Dajna, rzeka na Pojezierzu Mrągowskim, której długość wynosi 58,41 km, zaś dorzecze 345,5 km². Przyjmuje się, że źródła Dajny znajdują się na zachód od Piecek. Rzeka przepływa przez następujące jeziora: Wągiel Mały i Duży, Wierzbowskie, Czos, Czarne, Kot, Juno, Kiersztanowskie, Dejnowa i uchodzi do Gubra koło Biedaszek¹. Ciekawostką jest, że do początku XX wieku Dajną nazywano jedynie ostatni, dolny odcinek tej rzeki, wypływający z jeziora Dejnowa. Wcześniej poszczególne odcinki obecnej rzeki Dajny miały inne nazwy, na przykład ciek przepływający przez Piecki w przeszłości był zwany Pieckowskim Rowem², inny, łączący jeziora Czarne i Kot nazywał się Czarną Strugą³, zaś przepływający przez Pilec – Młynówką⁴.

Pochodzenie nazw Dajna i Dejnowa

Etymologia hydronimu Dajna jest ściśle powiązana z nazwą jeziora Dejnowa, przez które ona przepływa. W średniowiecznych źródłach jezioro Dejnowa zostało po raz pierwszy wymienione w 1340 r. pod nazwą *Denow*⁵. Na początku XVII w. na archiwalnych mapach rękopiśmiennych jezioro nazywa się *Denau*⁶. Z kolei rzeka Dajna po raz pierwszy pojawia się na mapie Kaspra Hennenbergera jako *Dena*⁷. Identyczna nazwa rzeki występuje na kolejnych mapach Prus autorstwa Abrahama Orteliusa, Jana Janssoniusa oraz Mateusza Meriana, które wzorowane były na pracy Hennenbergera⁸. Na rękopiśmiennej mapie starostwa szestneńskiego

¹ *Słownik geograficzny Państwa Polskiego i ziem historycznie z Polską związanych; Pomorze Polskie. Pomorze Zachodnie. Prusy Wschodnie*, pod red. S. Arnold, Warszawa 1936, t. 1, z. 10, s. 1167-1168; J. Oryńczak, *Środowisko geograficzne*, w: *Kętrzyn. Z dziejów miasta i okolic*, pod red. A. Wakara, Olsztyn 1978, s. 18; *Atlas podziału Hydrograficznego Polski*, pod red. H. Czarneckiej, Warszawa 2005,

² G. Leyding, *Nazwy fizjograficzne*, w: *Mrągowo. Z dziejów miasta i powiatu*, pod red. A. Wakara, Olsztyn 1975, s. 38: *Peitschendorfer Fließ*.

³ G. Leyding, *Nazwy fizjograficzne*, w: *Mrągowo*, s. 32: *Czarna Struga; Meßtischblatt Nr 2093, Giesenau, 1:25 000, 1935: Czarna Fl.*

⁴ *Das Mühlensfließ*, plan wsi Pilec, nr 52-30, arkusz 4, 1924, Archiwum Państwowe w Olsztynie.

⁵ *Codex diplomaticus Warmienses oder Regesten und Urkunden zur Geschichte Ermlands*, hrsg. v. C. P. Woelky u. J. M. Saage, t. 1, Mainz 1860, nr 305 i nr 306.

⁶ *Grenze zwischen Preußen und dem Ermland von Gudnick im Kreis Rastenburg bis Kurkau und Hohenstein, 1600*, skala 1:58 000, sygn. A 10.114, Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, Berlin-Dahlem (dalej: GStA PK).

⁷ C. Hennenberger, *Prussiae, das ist des Landes zu Preussen, welches das herrichste Theil ist Sarmathiae Europae eigentliche und warhafftige Beschreibung*, Königsberg 1576.

⁸ A. Ortelius, *Prussiae Regionis Sarmathiae Europae Nobiliss. Vera et Nova Descriptio*, w: *Theatrum Orbis Terrarum*, Antwerpia 1584; J. Janssonius, *Prussia accurate descripta a Gasparo Henneberg Erlichensi*, Amsterdam 1647-1658; M. Merian, *Prussiae Nova Tabula*, w: *Topographia Electoratus Brandenburgici et Ducatus Pomeraniae*, Frankfurt 1652.

opracowanej przez księżęcego kartografa Józefa Narońskiego rzeka Dajna nazywa się *Beslauken*. Niewątpliwie nazwa rzeki została zaczerpnięta od wsi Bezlawki, przez którą przepływa, z kolei na tej samej mapie jezioro Dejnowa zostało zapisane jako *Den See*⁹. Na rękopiśmiennej mapie Schroettera pochodzącej z końca XVIII w. rzeka i jezioro posiadają identyczną nazwę *Der Dein*. Przy nazwie jeziora znajduje się dodatkowy opis *Der Dein auch Deinowo See*¹⁰. Od XIX w. na mapach sztabowych rzeka ta występuje pod nazwą *Deine*, z kolei nazwa jeziora coraz częściej jest pochodną od nazwy miejscowości – Świętej Lipki, czyli *Heiligelinde*¹¹. W literaturze rzekę nazywano także: Dajnowa, Deine, Dejna i Dena¹². Po II wojnie światowej ujednolicono nazwy powyższych hydronimów, które przetrwały do dzisiaj pod nazwą Dajna (rzeka) i Dejnowa (jezioro).

Pozostała nam jeszcze do wyjaśnienia kwestia pochodzenia nazwy Dajna i Dejnowa. Obydwa hydronimy posiadają to samo źródło pochodzenia – *Denow* i *Dena*¹³. Najczęściej spotykamy się z określeniem, że powyższe wyrazy odnoszą się do litewskiego *daina*, *dainava* co oznacza „pieśń”, „taniec”¹⁴. Nawiązują one to licznym toponimów występujących na obszarze dawnej Jaćwieży¹⁵, Prus¹⁶ i Litwy¹⁷. Zdaniem Georga Nesselmana hydronim *Denaw* można

⁹ J. Naronski, *Districtus Sestensis*, 1663, sygn. F 10330, GStA PK.

¹⁰ F. Schroetter, *Tableau zur Zusammensetzung Karte von Preussen, Section 48*, 1796, skala 1:50 000, sygn. N 1020, Deutsche Staatsbibliothek w Berlinie Preussischer Kulturbesitz, Kartenabteilung; F. Schroetter, *Karte von Ost-Preussen nebst Preussisch Litthauen. Rastenburg s 11*, Berlin 1796-1802; *Reymann's Topographische Special-Karte 1:200 000, Rastenburg*, Glogau 1870.

¹¹ *Preußisches Urmeßtischblatt 1:25 000*, Nr. 729, Bl. 638, 1865, Deutsche Staatsbibliothek w Berlinie Preussischer Kulturbesitz, Kartenabteilung; *Agronomische Bohrungen nr 1993, Heiligelinde, 1:25 000*, Berlin 1897; *Geognostische Agronomische nr 1993, Heiligelinde, 1:25 000*, Berlin 1897; *Meßtischblatt Nr 1993, Heiligelinde, 1:25 000*, 1928.

¹² *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, t. 1, s. 893; *Słownik geograficzny Państwa Polskiego*, dz. cyt., s. 1167-1168.

¹³ C. Hennenberger, *Erklärung der grosser Preussischen Landtaffel*, cz. 2: *Der See, Ströme und Flüßer Namen*, Königsberg 1595, s. 9: *Dena See, daraus das flies Dena genant kompt*.

¹⁴ G. Gerullis, dz. cyt., s. 27; M. Biolik, *Die Namen der fließenden Gewässer im Flußgebiet des Pregel (Nazwy wód płynących dorzecza Pregoly)*, Stuttgart 1996, s. 41.

¹⁵ *Preußisches Urkundenbuch*, Bd I/2, hrgs. v. A. Seraphim, Königsberg 1909, nr 39 i 79: *Deynowe, Denowe*.

¹⁶ Rzeka Dejma – prawe ramię Pregoly, występująca także pod nazwą: Deyma, Deime, Dejna, Dena i Dajnowa, por. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*, t. 1, s. 948-949 oraz *Słownik geograficzny Państwa Polskiego*, t. 1, z. 10, s. 1168. Zdaniem Georga Gerullisa nazwa rzeki pochodzi od pruskiego wyrażenia *deimena* i nawiązuje do *dei-w-mena*, „bóstwa” – *deiwis*, por. G. Gerullis, dz. cyt., s. 26-27.

¹⁷ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*, s. 893 i 949: na Wileńszczyźnie pod koniec XIX w. występowało kilkanaście miejscowości o nazwie: Dejnowo, Dejnowka czy Dajnowo.

wiązać z litewskim wyrazem *diena*, oznaczającym „dzień” oraz pruskim *deynayno* – „jutrzienka”, „gwiazda poranna”¹⁸. Podobnego zdania jest także litewski badacz Mažiulis, który podąża dalej, a pochodzenie tego słowa wiąże również z określeniem „bóg”¹⁹. Do identycznych wniosków badawczych doszedł Wojciech Smoczyński, który wyrazy *dienà* – dzień, **dein* „dzienny”, łączy z występującym w sanskrycie **deiu* – „bogiem nieba dziennego”. Jego zdaniem staropruski *deywis*, litewski *diēvas*, czy łotewski *dievs* również nawiązują do „niebiańskiego Boga”²⁰. W tej sytuacji miejsce powstania sanktuarium Matki Bożej w Świętej Lipce w pobliżu „boskiego” jeziora Dejnowa wydaje się nie być przypadkowe.

Opracowanie: Robert Klimek

¹⁸ G. Nesselmann, dz. cyt., s. 28; *Elbing Vocabulary*, dz. cyt., nr 5 (niem. *Morgenstern*).

¹⁹ V. Mažiulis, dz. cyt., s. 112: **deinaina* – gwiazda poranna, **deinan*, **deinā*, – dzień, *deivas* – Bóg.

²⁰ W. Smoczyński, dz. cyt., s. 109-110.